

TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİ VE EĞİTİMİ

Sempozyum Bildirileri

5 - 6 Haziran 1998

Ankara Üniversitesi **TÖMER** Gaziantep Subesi

A.Ü. TÖMER
Dil Öğretim Merkezi

Fırdış Kule
Kitaplığı No. :
Hali İbrahim Yaker

*TÜRKÇE'NİN ÖĞRETİMİ VE EĞİTİMİ
SEMPOZYUMU*

5 - 6 HAZİRAN 1998

A.Ü. TÖMER
GAZİANTEP ŞUBESİ

- 14.00 - 15.40: II. OTURUM
 Oturum Başkanı:
 Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSEL
 Oturum Başkanı Yrd.:
 Yrd. Doç. Dr. Muhsine BÖREKÇİ
 1- Yrd. Doç. Dr. Fatma S. KUTLAR
 "Divan Edebiyatı Eğitimi ve Karşılıklı Sorunlar ve Çözüm Önerileri"
 2- Arş. Gör. H. İbrahim YAKAR
 "Lise Edebiyatı Kitaplarında Divan Edebiyatı ile İlgili Metinler Üzerine"
 3- Özcan YILMAZ
 "Orta Öğretimde Yazılı Anlatım"
 4- Emine KOLAÇ
 "Türkçe Öğretiminde ve Eğitiminde Öğretmen Faktörü"
 5- Doç. Dr. Erdal CEYHAN
 "Hangi Türkçe'yi Öğretmek?"
 16.00 - 17.40: III. OTURUM
 Oturum Başkanı:
 Yrd. Doç. Dr. Bedri AYDOĞAN
 Oturum Başkanı Yrd.:
 Özcan YILMAZ
 1- Yrd. Doç. Dr. Nurettin ÖZTÜRK
 "Fonetik Türk Alfabesi, Türk İlk Okuma Yazma ve Gestalt Kuramı"
 2- Yrd. Doç. Dr. Turhan KAYA
 "Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatının Yeri"
 3- Nesibe FAKILI
 "Yabancı Dil Öğretiminde Anadilin Etkisi"
 4- Arş. Gör. Funda SEZGİN
 "Çağdaş Dilbilim Yöntemleri Açısından Klasik Gramerimizi Değerlendirme Üzerine Bir Deneme"
 5- Yrd. Doç. Dr. Muhsine BÖREKÇİ
 "Türkçe Öğretiminin Yüzyesil Yapısı Esas Alan Yaklaşımı ve Bunun Sonuçları"
 6 Haziran 1998 Cumartesi
 9.30 - 10.30: Ankara Üniversitesi TÖMER
 Seminer Salonu
 Değerlendirme Oturumu
 Oturum Başkanı:
 Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSEL
 Üyeler:
 Yrd. Doç. Dr. Muhsine BÖREKÇİ
 Yrd. Doç. Dr. Nurettin ÖZTÜRK
 Yrd. Doç. Dr. Bedri AYDOĞAN
 11.00 - 17.00: Gaziantep Çevresindeki Tarihi ve Turistik Mekanlara Gezi

- Türkçe'nin Öğretimi ve Eğitimi Sempozyumunu
 Düzenleme Kurulu
 BAŞKAN
 Prof. Dr. I. Hüseyin FİLİZ
 Gaziantep Üniversitesi Rektörü
 ÜYELER
 Prof. Dr. Tokay GEDİKOĞLU
 Gaziantep Üniversitesi Fen-Edeb. Fak. Dekanı
 Özcan YILMAZ
 Gaziantep Şube Müdürü
 Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSEL
 G.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edeb. Böl. Bşk.
 Nesibe FAKILI
 A.Ü. TÖMER Gaziantep Şube Müdürü
 A.Ü. TÖMER Gaziantep Şube Müdürü
 Prof. Dr. I. Hüseyin FİLİZ
 Gaziantep Üniversitesi Rektörü
 2- Açılış Tebliği
 Prof. Dr. Şükri AKALIN
 "Yüksek Öğretimde Türkçe'nin Öğretimi"
 11.00 - 11.15: Ara
 11.15 - 12.40: I. OTURUM
 Oturum Başkanı:
 Prof. Dr. Tokay GEDİKOĞLU
 Oturum Başkanı Yrd.:
 Yrd. Doç. Dr. Nurettin ÖZTÜRK
 1- Yrd. Doç. Dr. Bedri AYDOĞAN
 "Yüksek Öğretimde Türk Dili Dersi Çerçevesinde Türkçe Öğretimi Üzerine Düşünceler"
 2- Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSEL
 "Üniversitelerde Türk Dili Derslerinin Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Bazı Öneriler"
 3- Yrd. Doç. Dr. Dilek YALÇIN
 "Yazma Eğitimi ve Yeni Bir Araştırma Alanı: Karatçı Yazantık"
 4- Ar. Gör. Gonca GOKALP
 "Okuma Eğitimi ve Etkin Okur Kimliği"
 5 Haziran 1998 Cuma
 Açılış Oturumu
 10.00 - 11.00: Ömer Asım Aksoy Konferans Salonu
 1- Saygı duruşu, İstiklal Marşı Açılış konuşmaları
 Özcan YILMAZ
 A.Ü. TÖMER Gaziantep Şube Müdürü
 Prof. Dr. Hüseyin FİLİZ
 Gaziantep Üniversitesi Rektörü
 2- Gaziantep Üniversitesi Rektörü
 Prof. Dr. Şükri AKALIN
 "Yüksek Öğretimde Türkçe'nin Öğretimi"
 11.00 - 11.15: Ara
 11.15 - 12.40: I. OTURUM
 Oturum Başkanı:
 Prof. Dr. Tokay GEDİKOĞLU
 Oturum Başkanı Yrd.:
 Yrd. Doç. Dr. Nurettin ÖZTÜRK
 1- Yrd. Doç. Dr. Bedri AYDOĞAN
 "Yüksek Öğretimde Türkçe Öğretimi Üzerine Düşünceler"
 2- Yrd. Doç. Dr. Behiye KÖKSEL
 "Üniversitelerde Türk Dili Derslerinin Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Bazı Öneriler"
 3- Yrd. Doç. Dr. Dilek YALÇIN
 "Yazma Eğitimi ve Yeni Bir Araştırma Alanı: Karatçı Yazantık"
 4- Ar. Gör. Gonca GOKALP
 "Okuma Eğitimi ve Etkin Okur Kimliği"

LİSE EDEBİYAT KİTAPLARINDA DİVAN EDEBİYATI İLE İLGİLİ METİNLER ÜZERİNE

Arş.Gör.H. İbrahim YAKAR*

Bu çalışmada lise müfredatında bulunan Eski Türk Edebiyatı ile ilgili metinlerin öğretilmesinde görülen aksaklıklar üzerinde durulacak, öğrencinin bu metinlere karşı tutumu değerlendirilecek, edebiyat öğretmenlerinin bu metinleri okuturken karşılaştığı zorluklar ele alınacak ve çözüm önerileri getirilecektir.¹ Eski Türk Edebiyatı, yaklaşık beş asır boyunca Türk toplumunun hayatına tesir etmiş, edebî zevkini ortaya koymuş, bizim klasiklerimizi meydana getirmiş bir edebî dönemdir. Osmanlının Batı'ya açılmasıyla yeni bir anlayış benimsenmeye çalışılmış ve bunun sonucunda eskiye hücum başlamış² özellikle Tanzimat döneminde Namık Kemâl ve Azeri şair Sabir'in³ sert eleştirilerine maruz kalan bu edebiyat hakkında olumlu-olumsuz görüşler günümüze kadar gelmiştir. Tanpınar'ın ifadesiyle "hesaplaşmak" lüzûmuna bile gerek duyulmadan koparılmaya çalışılan bu metinler millî kültürümüzün bir parçasıdır.⁴

Cumhuriyet döneminden bu yana bu edebiyatın liselerde okutulup okutulmaması konusunda pek çok tartışmalar yapılmıştır. Ders saatinin azaltılmasını teklif edenler olduğu gibi hiç okutulmamasını ve bu öğretimin üniversitede Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde ya-

* Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi

1 Orta Öğretimde TDE derslerinin gerek öğretimi, gerekse karşılaşılan problemlerin yayın listesi için bkz: Prof. Dr. Hamza Zülfikar, "Türkçenin Öğretilmesinde Uzmanlık Sorunu", *Türk Dili*, S. 548, Ağustos 1997, s. 107-110

2 Prof. Dr. İsmail Ünver, "Eski Türk Edebiyatıyla İlgili Sorunlarımız", *Türk Dili*, S. 500, Ağustos 1993, s. 118

3 A. Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı*, Çağlayan Yay., İst. 1988, s. 7

4 Mehmet Çavuşoğlu, *Divanlar Arasında*, Ank. 1981, s. 98

pılması gerektiğini savunanlar da olmuştur.⁵ 1924 tarihli ilk lise programından ders geçme ve kredili sisteme göre hazırlanan 1992 programına kadar 13 kez değiştirilen Türk Dili ve Edebiyatı müfredatının hiçbirinden Divan edebiyatının öğretimine dair amaç ve hedeflerden bahsedilmez.

9 Kasım 1992 tarihli 2370 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanan son TDE (Edebiyat, Dil Bilgisi, Kompozisyon) müfredat programının amaçları 11 maddede toplanmıştır.⁶ Ek olarak dersin nasıl işleneceğine dair bilgiler "Açıklamalar" bölümünde verilmiştir. Eski Türk Edebiyatı, programda ağırlıklı olarak "Lise II" bölümünde yer almaktadır. Lise I. sınıfta ise "Edebî Türler" bölümünde, bu edebiyatın nazım şekilleri ve nazım türlerinden bahsedilmiştir. Yalnız, bu edebiyatla ilgili metinlerin öğrenci üzerindeki etkisi, öğrenciye kazandıracığı davranışların nasıl düzenleneceği belirtilmemiştir. Öğrencinin bu metinlerdeki duygu dünyasından, düşünce sisteminden, edebî ve estetik zevkten neler kazanacağına dair bir açıklama yapılmamıştır. Program, sanki yüzyıllara göre tasnif edilmiş yazarlar ve şairler listesi şeklindedir. Bu metinlerin öğretilmesi sonucu bireyde kazanılması istenilen davranışın ne olacağı, nasıl kazandırılacağı, dersin amacı açıklanırken açıkça belirtilmemiştir. Programın "Açıklamalar" bölümündeki 30uncu maddedeki "Klasik edebiyatımızdan seçilecek metinlerde kullanılan dilin çağdaşlarına göre sade olmasına dikkat edilir." hükmünden başka bu edebiyatla ilgili bir açıklama yoktur.

Üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü seçmiş öğrencilerin bile⁷ bu metinler hakkındaki düşüncelerini klasikleşmiş kalıplarla ifade etmelerinin nedenlerini, diğer yandan bu bölüm dışında üniversite öğrenimi görmüş ve az çok bu edebiyat hakkında bilgi sahibi olan insanların ortak (!) eleştirilerini ve bunların sebeplerini araştırmak amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Bugün herkesin Divan edebiyatı konusunda ileri sürdüğü olumlu ya da olumsuz görüşlerin, bütün bilimlerden genel kültür bazında bilgi sahibi olunan lise eğitiminden kaynaklandığını düşünüyoruz. Araştırmanın temel amacı öğrenci bakış açısıyla klasik metinlerin kişide bıraktığı izlenim; öğretmen açısından da bu edebiyatın öğretiminde karşılaşılan te-

5 Bu tartışmalar için bkz: Beşir Göğüş, "Anadili Eğitim Programlarının Niteliği", Türk Dili, S. 379-380, Temmuz-Ağustos 1983, s. 45; Cemal Süreya, "Orta Öğretimde Edebiyat Eğitimi", Milliyet Sanat, C. VI, S. 158, 14 Kasım 1975, s. 13; Suut Kemâl Yetkin, "Orta Öğretimde Edebiyat Eğitimi", Milliyet Sanat, C. VI, S. 157, s. 3; Ali Canip, "Orta Tedrisatta Asrî Tetkikler", Hayat Mec., S. 33, s. 124; "Orta Tedrisatımız İçin Hangi Eserleri Sececeğiz?", Hayat Mec., S. 34, s. 144-145; "Orta Tedrisatta Edebiyat Programına Dair", Hayat Mec., S. 36, s. 184; "Bugünkü Programın Akameti ve Sakameti", Hayat Mec., S. 38, s. 224-225; "Muaddel Program Karşısında Tedrisatımız ve Muallimlerimiz", Hayat Mec., S. 40, s. 264-266; "Muaddel Edebiyat Programındaki Bir Fıkraya Dair", Hayat Mec., S. 51, s. 483; "Edebiyat Tedrisatının Yeni Cephesi Çocukları Kozmopolit Yapar mı?", Hayat Mec., S. 53, s. 4; Köprülüzâde Mehmet Fuat, "Orta Halli Güç Mesele", Hayat Mec., S. 137, s. 2; Hasan Âli, "Orta Tedrisatta Edebiyat", Hayat Mec., S. 138, s. 2; Refik Ahmet, "Edebiyat Dersinde Ne Okutmalı?", Hayat Mec., S. 139, s. 7-8; Mehmet Saffet, "Mekteplerimizde Edebiyat Tedrisatı", Hayat Mec., S. 143, s. 3

6 Daha önceki programlar için bkz: Dr. Nilay İşıksalan, "Cumhuriyet Dönemi Lise Müfredat Programlarında TDE Dersinin Amaçları", Millî Eğitim Dergisi, 1996, S. 131, s. 55-59

7 Cemâl Kurnaz, "Divan Şiiri ve Halk Şiirine Bakışlar", Millî Eğitim Dergisi, Mart 1990, s. 43

mel problemler ve çözüm önerileridir. Bu amaçlar doğrultusunda öğrencilere 14, öğretmenlere de içinde 13 soru bulunan birer anket uygulanmıştır. Her sorunun altına, sorunun temasına uygun olmak üzere "Evet", "Hayır", "Kısmen" cevapları yazılmış ve öğrencinin düşüncesini yansıtması için boşluklar bırakılmıştır.

Klasik edebiyatla ilgili metinler ağırlıklı olarak lise İnci sınıflarda okutulduğundan; 7 ayrı lisede Fen, Sosyal, Türkçe-Matematik ve Yabancı Dil sınıflarında okuyan 282 öğrenciye ve bu okullardaki lise İnci sınıfların derslerine giren 26 öğretmene uygulanmıştır. Öğrencilerin anketteki sorulara verdikleri cevaplar aşağıda değerlendirilmiştir:

1- Öğretmenleriniz bu metinleri anlatırken kendinizi bu parçalara hazırlıklı hissediyor musunuz? Öğretmeniniz, verdiği bilgilerle sizi bu havaya sokuyor mu?

Öğrencilerin % 40.8'i evet, % 39.7'si hayır, % 19.5'i kısmen bu metinlere hazırlıklı olduklarını söylemişlerdir. Hayır diyenlerin sebepleri arasında konunun içerik bakımından ilgi çekici olmaması, metinleri evde çalışmadıkları için hazırlıksız olduklarını, konunun sıkıcı ve dilinin ağır olması, öğretmenin öğretim tekniğini beğenmemeleri, lise İnci sınıfta yeteri kadar temel almadıkları gösterilebilir. Evet diyenlerin büyük çoğunluğu, çok yoğun bir program olduğundan, öğretmeni ve anlatım şeklini beğendiklerinden, konulardan etkilenip zevk aldıklarından bu havaya girdiklerini belirtmişlerdir. Hayır diyenlerin büyük çoğunluğunu Fen ve Yabancı Dil sınıfları oluşturmaktadır. Bunun sebepleri arasında, bu sınıflardaki ders saatinin Sosyal ve TM'ye göre az oluşu öğrencilerin Fen derslerine daha fazla ağırlık vermelerinden kaynaklanmaktadır.

2- Bu metinlerdeki duygu dünyası, sizi etkiliyor mu?

Öğrencilerin % 50.5'i evet, % 28.7'si hayır, % 20.8'i kısmen cevabını vermiştir. Öğrencinin iç dünyasını yansıtan konular, sosyal içerikli olup günümüzle bağlantısı kurulan metinler, öğrencinin psikolojik durumuna uygun parçalar, kişinin duygu dünyasını etkilemekte ve zevk almasına zemin hazırlamaktadır. Hayır diyenler ise metinlerdeki içeriği kavrayamadıkları için uğraşmadıklarını, üstelik üniversite sınavında bunların bir işe yaramayacağını belirtmişlerdir.

3- Şiirlerdeki aşk, tabiat, ölüm, sevgi, nasihat gibi temalar size birşey kazandırıyor mu?

Öğrencilerin % 64.5'i evet, % 16.7'si hayır, % 18.6'sı kısmen cevabını vermişlerdir. Evet diyenler, bu duyguların insanda her zaman var olduğunu, üzerinden ne kadar zaman geçerse geçsin, eğer metin güzelse her zaman etkilendiklerini, bu temalarda kendilerini bulduklarını dile getirmişlerdir. Bu metinlerin, yazıldıkları dönemdeki duygularla, günümüzdeki duygular arasında bağlantı kurup zevk aldıklarını söylemişlerdir. Hayır diyenler ise, bunların zamanında o insanları ilgilendirdiklerini, günümüzle alakası olmadığını belirtmişlerdir.

4- Bu metinleri anlamada zorlanıyor musunuz?

Öğrencilerin % 42'si evet, % 27.8'i hayır, % 30.2'si kısmen diye cevaplamışlardır. Evet

diyenler, metinlerdeki dilin ağır oluşundan, yabancı (?) kelimelerin çokluğundan şikâyet etmişlerdir. Yine bunların çoğunluğunu Fen sınıflarındaki öğrenciler oluşturmuşlardır. Hayır diyenler ise, genelde, Sözel sınıflardaki öğrencilerdir. Öğretmenleri bu metinleri açıkladığı zaman rahatlıkla anladıklarını söylemişlerdir.

5- Yıllık ödev alırken, Divan Edebiyatı ile ilgili metinleri almak ister miydiniz?

Öğrencilerin % 41.6'sı evet, % 55.1'i hayır, % 3.3'ü kısmen cevabını vermişlerdir. Evet diyen öğrenciler, daha geniş bilgi sahibi olmak, notlarını yükseltmek, eski kültürün iç dünyasına girmek, onları daha iyi anlamak amacıyla almak isteyebileceklerini belirtmişlerdir. Yalnız kaynak sıkıntısı olduğunu da eklemişlerdir. Hayır diyenler, zevkli olmadığını, bu metinlerin ilgilerini çekmediğini, bunun yerine üniversite sınavında kendilerine yarayacak derslerle ilgili ödev alacaklarını veya Divan'la ilgili ÖYS soruları çözeceklerini dile getirmişlerdir.

6- Hoşunuza giden bir beyitleri ezberliyor musunuz? Bu ezber size ne kazandırıyor?

Öğrencilerin % 34.5'i evet, % 56'sı hayır, % 9.5'i kısmen cevabını vermişlerdir. Evet diyenler, aşk, sevgi ve sosyal içerikli konulardaki beyitleri ezberlemeye çalıştıklarını, bunları arkadaşları arasında ve tartışmalarda kullandıklarını belirtirken, bu ezberin kendilerini kültürlü gösterdiğini ve hava atmalarına yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir. Hayır diyenler, anlamadıkları için ezberlemeye lüzûm görmediklerini, diğer yandan bilinmeyen kelimeler ağırlıkta olduğu için ezberlemediklerini belirtmişlerdir. Özellikle, Sayısal sınıflarda bulunan öğrenciler bunlara harcanacak zamanın yerine formül ezberlediklerini ve üniversiteye hazırladıklarını söylemişlerdir.

7- Ezbere bildiğiniz beyitler var mı? Yazınız.

Öğrencilerin % 38'i evet, % 62'si hayır cevabını vermişlerdir. Ezberlenen beyitlerin büyük çoğunluğu aşk duygusunun yoğunluğunu ifade edenler ve toplumsal içerikli olanlardır. Fuzûlî, Bakî, Nefî'nin çok meşhur beyitlerinin yanı sıra Yahya Kemâl'in neo-klasik üslûpla yazdığı beyitler çoğunluğu oluşturmaktadır.

Nefî'nin "Tûtî-i mucize...", Kanûnî'nin "Halk içinde mu`teber bir nesne...", Fuzûlî'nin "Selam verdim...; Bende Mecnûn'dan füzûn...", Yahya Kemâl'in "Artık demir almak...; Bin atlı...; Dönülmez akşamın..." gibi beyitler en çok ezberlenenlerdir. Burada, özellikle çoğu öğrencinin ezberinde olan "Tûtî-i mucize..." üzerinde durmak gerekiyor. Öğrenci her ne kadar bu beytin anlamını çözemese, duygu ve anlam bakımından bir şey kazanmasa da Divan şiirine has iç musikiyi yakaladığı için ezberleme yoluna gitmiştir. Diğer yandan bu beytin günümüz şarkılarında da kullanılmasının öğrenci üzerinde etkisi olduğu kanaatindeyiz. Yine bu soruya evet cevabı verenlerin büyük çoğunluğunu Sözel sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Fen sınıflarındakiler ise bu ezberi TM ve Sosyal sınıfı öğrencilerine bıraktıklarını ifade etmişlerdir.

8- Sizin kitabınızla öğretmenin takip ettiği kitap aynı mı?

Öğrencilerin % 75'i evet, % 25'i hayır cevabını vermişlerdir. Bakanlığın ders kitaplarının seçimini serbest bırakmasıyla başlayan kargaşa devam etmektedir. Anket yapılan lise-lerde, büyük çoğunlukla Ülke Yayınları'nın kitabı okutulmaktadır.⁸ Daha sonra Millî Eğitim⁹, Pasifik¹⁰, Serhat¹¹, Gendaş¹² ve Bayrak¹³ Yayınlarının kitapları gelmektedir. Hatta bazı okullarda öğretmen, derste birlik sağlamak için öğrencilere önceden, işleyeceği konunun fotokopisini vermekte ve dersler fotokopiden işlenmektedir. Hem öğrenci hem öğretmen bu durumdan büyük sıkıntı duymakta ve metin işlemede birlik sağlanamadığı için sınıfta sağlıklı bir ders yapılamamaktadır. Farklılık yüzünden daha önce derse hazırlanması gereken öğrenci, bu durumu öğretmene bahane olarak sunmaktadır.

9- Bu ders kitaplarını benimsiyor musunuz? Kitap çeşitliliği olmalı mı, yoksa bütün sınıfta tek tip kitap mı okunmalı?

Öğrencilerin % 60'ı evet, % 34'ü hayır ve % 6'sı kısmen cevabını vermişlerdir. İki aşamalı olan bu soruda öğrencilerin büyük çoğunluğu, kitapları benimsediğini; fakat sınıflarda tek tip kitap okunması gerektiğini şiddetle ifade etmişlerdir. Hayır diyenler ise kitapları sıkıcı bulduklarını ve bunların üniversite sınavına hazırlanmada kendilerine yardımcı olmadığını belirtmişlerdir.

10- Üniversite öğreniminde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümlerini seçmeyi düşünüyor musunuz? Bu bölümü seçmede Divan Edebiyatı'nı sevmenizin bir etkisi olacak mı?

Öğrencilerin % 31.5'i evet, % 68.5'i hayır cevabını vermişlerdir. Evet diyenlerin büyük çoğunluğunu Sözel sınıflardaki öğrenciler oluşturmuş ve bunların da % 30'u bu edebiyatın zikredilen bölümü seçmelerine etken olacağını dile getirmişlerdir.

11- Bu metinleri okurken kendinizi eski medeniyet dairesi içerisinde görüyor musunuz? Eserlerin yazıldıkları dönemi göz önüne alarak metni anlamaya çalışıyor musunuz?

Öğrencilerin % 50'si evet, % 30'u hayır, % 20'si kısmen cevabını vermişlerdir. Evet diyenler, dönemi göz önüne aldıkları zaman metinleri daha iyi anladıklarını söylemişlerdir. Bazıları ise, o dönemin şartlarını mecburen düşündüklerini, yoksa zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerinin kendilerini bu havaya soktuğunu belirtirken iyi eserin de dönemini yansıttığını dile getirmişlerdir. Hayır diyenlerin çoğunluğunu Sayısal sınıf öğrencileri oluşturmakta ve devri geçtiği için bu metinlerle günümüz arasında bağlantı kuramadıklarını belirtmektedirler.

8 Prof. Dr. Orhan Okay-Doç. Dr. C. Kurnaz-A. Karaca-N. Albayrak, Edebiyat II, Ülke Yayınları

9 Komisyon, Edebiyat II, MEB Yayınevi

10 Melahat Koyuncu-Mustafa Koyuncu-Sabiha Sönmez, Edebiyat II, Pasifik Yayınları

11 Y. Sönmezoğlu-B. Yavuz, Edebiyat II, Serhat Yayınları

12 Asım Bezirci-N. Göker, Edebiyat II, Gendaş Yayınları

13 Prof. Dr. Kemâl Yavuz-Doç. Dr. K. Yetiş-Doç. Dr. N. Birinci, Edebiyat II, Bayrak Yayınları

12- “Bu metinler okunmasa da olur, çünkü artık bunların devri geçmiştir” diyormusunuz?

Öğrencilerin % 13’ü, evet, % 75’i hayır, % 12’si kısmen cevabını vermişlerdir. Buradan çıkan sonuç, gerçekten düşünmeye değer. Daha önceki sorularda bu edebiyat hakkında olumsuz cevap verenlerin büyük çoğunluğu bile bu soruya “Hayır! Okunması gerekir.” karşılığını vermişlerdir. Çünkü bunların ecdat yadıġarı olduğunu, bu metinleri yeni neslin bilmesi gerektiğini, eski kültürünü bilmeyenin geleceğine de umutla bakamayacağını, bunların bir zamanlar eski Türk toplumunun edebî zevkini oluşturduğunu, bu gerçeği inkâr etmenin bir yararı olamayacağını ve ufkumuzun açık olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Öğrencilerin Klasik metinlerin okutulmasında böylesine muhafazakâr davranmalarının sebepleri üzerinde gerçekten hassasiyetle düşünmemiz gerekmektedir. Hayır diyenlerin ise yine entesandır ki büyük çoğunluğunu Fen sınıfı öğrencileri oluşturmakta ve üniversite sınavında bu metinlerle ilgili soruların az çıktığını, bu metinlerin gündelik hayatta bir işlerine yaramadığını, anlayamadıkları için boş yere zaman geçirdiklerini söylemektedirler. Kısmen diyenler ise, zamanı yeterli olmadığı için anlamadıklarını, bilgiler ÖYS’ye yönelik olursa bu edebiyatı okuyacaklarını dile getirmektedirler.

Öğrencilerin bu tutumunun, bir zamanlar bu edebiyatın liselerde okutulmasına karşı çıkanlara iyi bir cevap olduğu kanısındayız.

13- Bu metinler işlenirken, öğretmeninizin takip ettiği yolu benimsiyor musunuz?

Öğrencilerin % 55’i evet, % 27’si hayır, % 18’i kısmen cevabını vermişlerdir. Evet diyenler öğretmenlerinin kendilerine bu derste faydalı olduğunu belirtirken, hayır diyenler dersin sıkıcı geçtiğini ve öğretmenin kendilerini bu parçalara hazırlayamadığını söylemişlerdir.

Hiç şüphesiz bunda, Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinden mezun olan öğrencilerin bir kısmının yetersiz bilgi sonucu Divan edebiyatının dünyasına girememesi, hatta önlerine gelen bir beytin kalıbını bulamaması ve konuya vakıf olamaması yüzünden; öğretmenlikleri sırasında öğrencilerinin karşısında güç durumda kalmamak için kendilerini büyük bir kültürü inkâr noktasına getiren “Zaten bu edebiyat devrini tamamlamıştır.” düşüncesini genç zihinlere kazıma gafletine düşmesinin de etkisi olduğu kanaatindeyiz.

14- ÖYS’de bu edebiyatla alâkalı soruların çok az çıkması, sizin bu metinlere ilgi göstermenizi engelliyor mu?

Öğrencilerin % 35’i evet, % 54’ü hayır, % 11’i kısmen diye cevaplamışlardır. Bu soruya verilen cevaplar da Fen ve Sözel sınıf öğrencilerine göre farklılık göstermektedir. Hayır diyenlerin çoğunluğunu oluşturduğu Sözel sınıf öğrencileri bu metinleri öğrenmenin ÖYS’de çıkan sorularla doğru orantılı olmadığını, eski kültürü yakından tanımak için okunması ve öğrenilmesi gerektiğini, her şeyin ÖYS ile eşdeğer tutulmaması gerçeğini dile getirmişlerdir. Evet diyenler ise bu metinlerle ilgili ÖYS sorularının az çıkmasını bir sebep olarak göstermektedirler. Edebiyattan zevk almayı sınavdaki soru sayısı ile eş tutan, buna

harcanacak zamanı Fen, Matematik derslerine ayırabileceklerini ifade eden Sayısal Sınıf öğrencileri, ÖYS’de daha fazla soru çıktığı için dil bilgisi derslerine ağırlık verilmesini, hangi alanda daha fazla soru çıkıyorsa oraya yönelinmesini, hatta Klasik edebiyatın sadece sözel gruplarda okunması gerektiğini açıkça ifade etmişlerdir.

Öğretmenlere uygulanan anketin sonuçları ise şunlardır:

1- Bu metinleri okuturken ders kitaplarının çeşitliliğinden kaynaklanan bir zorlukla karşılaşılıyor musunuz? Kitapların tek tip olmasını benimser miydiniz?

İki aşamalı olan bu sorunun birinci kısmına öğretmenlerin % 80’i evet, % 20’si hayır; ikinci kısmına ise % 85’i evet, % 15’i hayır cevabını vermişlerdir. Derslerdeki kitap çeşitliliği öğretmenlerde büyük sıkıntı yaratmaktadır. Kitabın farklı olması öğrencinin derse hazırlanmasında bahane yaratmakta, ön hazırlık yapamayan öğrenci derse adapte olmakta zorluk çekmekte, metinler arası birlik sağlanamadığı için zaman kaybı meydana gelmektedir. “Benim kitabımda bu parça yok.” şikâyetiyle sık sık karşı karşıya gelen öğretmen zor anlar yaşamaktadır. İkinci kısım sorusuna ise öğretmenlerin büyük çoğunluğu evet cevabını vermiştir.

2- Bu metinleri işlemeden önce, öğrenciyi bu edebiyatın dünyasına sokmada zorluk çekiyor musunuz?

Öğretmenlerin % 58’i evet, % 11’i hayır, % 31’i kısmen cevabını vermiştir. Lise I’de yeterli bilgi donanımına sahip olmayan öğrenci, lise II’de bu metinleri anlamada zorluk çekmektedir. Öğrencilerin dilin ağırlığı konusundaki eleştirileri, bu metinlere karşı ön yargılı davranışları sonucu havaya girmekte zorlanmalarına sebep olmaktadır.

3- Bu metinleri okuturken yeterince zaman buluyor musunuz?

Öğretmenlerin % 44’ü evet, % 56’sı hayır cevabını vermişlerdir. Özellikle Sözel sınıflarında zaman problemi pek olmamaktadır. Zaman bulamadıklarını ifade eden öğretmenlere göre müfredat çok kabarıktır; bu nedenle konular yüzeysel işlenmekte öğrenci Klasik edebiyatın havasına sokulamamakta, psikolojik ve sosyal durumları açıklamak için gereken sürenin yetersizliği bu metinler üzerinde derinlemesine bir inceleme yapmayı imkânsız kılmaktadır.

4- Güzel bulduğunuz beyitleri öğrencilere ezberletme yoluna gidiyor musunuz?

Öğretmenlerin % 54’ü evet, % 35’i hayır, % 11’i kısmen cevabını vermişlerdir. Ders veren duygu yüklü beyitler sık sık tekrar edilmek suretiyle öğrencinin bu parçalara karşı ilgisinin çekilmek istendiğini; fakat zorla ezberletme yoluna gitmediklerini ifade eden öğretmenler, sadece öğrencilerin, zevklerine ve duygularına hitap eden beyitleri ezberlediklerini dile getirmişlerdir.

5- Bu parçaların öğretiminde öğrencilerden bu edebiyatın artık gereksiz bir edebiyat olduğu yolunda tepkiler alıyor musunuz?

Öğretmenlerin % 58’i evet, % 19’u hayır, % 23’ü kısmen cevabını vermişlerdir. Evet di-

yen öğretmenler, ÖYS’de bu metinlerle ilgili çok az soru çıkmasını, aruz kalıplarının öğretilmesinden kaynaklanan sıkıntıları, metinlerdeki bilinmeyen kelimelerin çokluğunun öğrencilerin parçaları kavrayamamasına neden olduğunu dile getirmişlerdir. Kısmen diyenler ise, seçkin ve daha sade metinler okutulması ve öğrencinin durumuna uygun parçalarla karşılaşması neticesinde bu olumsuz tavrın değişebileceğine dair görüşler ileri sürmüşlerdir.

6- Edebiyat, çocuğun düşünme ve düşündüğünü söyleme yeteneğini ortaya koyan; aynı zamanda çocuğa estetik ve duygu kazandıran bir derstir. Bu metinleri işlerken, yukarıda saydığımız özellikleri öğrencilerde gözlemliyor musunuz?

Öğretmenlerin % 46’sı evet, % 27’si hayır, % 27’si kısmen cevabını vermişlerdir. İlgili olan öğrenci derse çekilebilirse, bu duyguları gözlemlemenin mümkün olduğunu dile getirmişlerdir.

7- Edebî zevkler toplumların kültürleriyle alâkalıdır. Çağın ihtiyaçlarına göre zevkler değişir. Öğrenci geçmiş kültürdeki bu zevkin tadına varabiliyor mu?

Öğretmenlerin % 19’u evet, % 58’i hayır, % 23’ü kısmen cevabını vermişlerdir. Öğretmenlere göre, öğrenciye gerektiği gibi yorum yapılabilirse, şairlerin yaşadığı dönem ve şartlar göz önüne alınabilirse, öğrenci psikolojik olarak bu ortama hazırlanabilirse zevk alma oranı yükselebilir. Aksi takdirde öğrenci, her şeye “fayda” gözüyle baktığı için bu zevki gözlemlemek mümkün olamamaktadır. Çünkü zevk alınan şeyler artık çok değiştiği için bunu sağlamak imkânsız hale gelmektedir.

8- Divan edebiyatıyla alâkalı konuları yıllık ödev olarak veriyor musunuz? Özellikle böyle bir taleple karşılaşılıyor musunuz?

Öğrencilerin % 52’si evet, % 28’i hayır, % 20’si kısmen cevabını vermişlerdir. Öğretmenler, öğrenciler bu kültürü tanısınlar, bu edebî metinleri ve şairleri araştırınsınlar diye ödev olarak verdiklerini söylemişlerdir. Öğrenciler de not kaygısı yüzünden bu metinleri ödev olarak aldıklarını belirtirken, kaynak sıkıntısı da çektiklerini dile getirmişlerdir. Özel bir taleple çok az karşılaşılmakta, genelde öğretmenin inisiyatifinde olan bir keyfiyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

9- Bu metinleri, öğrencinin karşısına soru olarak çıkardığınız zaman, sizin derste kullandığınız cümleleri aynen tekrar mı ediyorlar? Yoksa kendi yorumlarını katıp değişik cümleler yazıyorlar mı?

Öğretmenlerin % 54’ü evet, % 11 hayır, % 35 kısmen cevabını vermişlerdir. Genelde öğrenci, ders işlenirken hocanın yazdırdığı bilgileri, metin açıklamasını, aynen tekrar etmekte, yorum katıp kendi düşüncelerini ifade edenler azınlıkta kalmaktadır. Öğrenci eski kültürü tam bilmediğinden, değişik yorum yapacak bir bilgi birikimine sahip olmadığından kendi düşüncesini kattığı cümlelerde çoğu zaman alâkasız şeyler de yazabilmektedir.

10- Bu edebiyatın liselerimizde öğretilmesine taraftar mısınız?

Öğretmenlerin % 80’i evet, % 20’si hayır cevabını vermiştir. Öğretmenler, eski kültürü tanımanın, onlar hakkında bilgi sahibi olmanın, atalarımızın zevk, estetik ve değer yargıları-

nı bilmenin her Türk gencinin vazifesi olduğuna inandıklarından bu metinlerin kesinlikle okutulması, bu hazinenin farkına varılması ve metinlerin seçimine çok dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Yalnız amaç, bu edebiyatı tanımaktan çok edebî metinlerden zevk almak olmalıdır.

11- ÖYS'de bu edebiyatla alâkalı soruların çok az sorulması, bu konulara öğrencinin ilgisini azaltıyor mu?

Öğretmenlerin % 92'si evet, % 4'ü hayır, % 4'ü kısmen cevabını vermişlerdir. Öğrencinin artık her bilgiye ÖYS'de çıkan ya da çıkmayan soru gözüyle yani fayda prensibiyle yaklaşması bu mantığı Klasik metinlerde de sürdürmesine sebep olmaktadır. Öğrencinin amacı, az zamanda çok soru cevaplamak olduğundan derse ilgisi bu sınavla paralellik arz etmektedir.

12- Sizce bu metinlerdeki duygu ve hayal dünyası öğrenciye ne kazandırıyor?

Gerçek anlamda zevkle, coşkuyla işlenen bir edebiyat dersinde öğrenci bu metinlerdeki duygu, düşünce ve hayal zenginliğinin farkına varmakta, dilimizin yapısını ve ses ahenğindeki uyumunu gözlemleyebilmektedir. Klasik edebiyattaki hayal dünyası -mübalâgalı da olsa- çok geniş olduğundan öğrenciye farklı duygular yaşatabilmektedir. Öğrenci düşünmek ve uygulamak arasındaki çizginin bu metinler vasıtasıyla farkına vardığında kendi düşüncelerini bunlar doğrultusunda geliştirebilmektedir. Düşüncenin güzel şekilde verildiği zaman ne kadar etkili olduğunun zevkini yaşayabilmektedir. Yalnız öğrenci derse eğilmediği ve dilini çözemediği sürece yukarıda saydığımız duyguları yaşamaması zor olmaktadır.

13- Bu metinleri öğrenciye anlatmadaki zorluklar nelerdir?

En temel etken, kelimelerin anlamını çözemedikleri için metnin özünü kavrayamamaları ve bundan dolayı zevk almalarının güçleşmesidir. Öğrenciye Klasik edebiyatın temelini vermek, külfetli ve zaman gerektiren bir durum yaratmaktadır. Sosyal yaşantıyla bağlantılarını kuramadıklarından, ihtiyaç ve zevklerine uygun metinlerle karşılaşamadıklarından, metnin yazıldığı dönemin özelliklerini göz önüne alamadıklarından, metinlerde geçen edebî sanatları ve benzetmeleri kendi dönemleriyle karşılaştırıp anlamsız ve mübalâgalı bulmalarından dolayı öğrenciye bu edebiyatı anlatmak zor olmaktadır. Şiir okuma ilgi ve becerilerinin olamayışı, edebiyatın bir sanat dersi oluşunun farkına varamamaları bir başka etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Her yerde karşımıza çıkan ÖYS ile ilgili problemler, yine bu metinleri anlatmada öğretmene zorluk yaşatmaktadır. Zaman ve kaynak kitap sıkıntısı, bu edebiyatın vazgeçilmez bir parçası olan aruz ölçüsünü ve edebî sanatları öğrencinin yeterince kavrayamayışı ve haliyle eski kültürle kendi aralarında bir bağ kuramamaları sonucunu doğurmuştur. Fen sınıflarındaki öğrenciler ağırlıklı olarak sayısal derslerle ilgilendiklerinden bu edebiyatın kavratılması öğretmen için bir başka sorun oluşturmaktadır.

SONUÇ

Ankete verilen cevapların tamamını değerlendirdiğimiz zaman olumlu cevapların tüm anket soruları içindeki oranı % 54, olumsuz cevapların % 35 ve kısmen diyenlerin ise % 11 olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler büyük çoğunlukla, bu metinlerin öğretilmesi taraftarı olduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin bu edebiyatın öğretilmesinde sorunlar yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Gerek kitap seçiminde, gerekse öğrenciye uygun metin bulmadaki zorluklar dile getirilmiştir. Öğrenci, psikolojisine uygun metinlerden sıkılmamakta, bu metinlerin bir zamanlar Türk insanının edebî estetiğini oluşturduğuna ve bunlardan günümüz gençliğinin haberdar olması gerektiğine inanmaktadır. Özellikle Fen sınıfları, üniversite sınavında soru sorulmayacak konularla uğraşmak istememektedir. Yine bu sınıflardaki öğrenciler, kendilerine manevî zenginlik, hoşgörü, yardımseverlik, fedakârlık, sabır, sevgi, aşk gibi edebiyat yoluyla kazandırılacak duygularla zaman harcamak istememekte, kendini üniversiteli yapacak derslerle ilgilenmeyi yeterli görmekte ve ne yazık ki bu edebiyatı Sözel ve TM sınıflarına bırakmak istemektedirler. Edebî zevkten öte Matematik gibi bir anlatımı olan dil dersleri bile, öğrencinin gireceği sınavda kendine puan getirecek soru tipi olduğundan, özellikle Fen sınıflarında edebiyat dersleri yerine, bu dersin okutulması gerektiğini bile ifade etmişlerdir. Üniversite sınavını kazanmak ve bir sahada uzmanlaşmak iyidir; fakat insanların ortak değerlerini ifade eden edebiyatı bir kenara bırakmak, sadece branşıyla ilgili konularda söz sahibi olmak, ortak noktalardan haberdar olmamak akıl kârı olmasa gerek.

Her metin bir dil ürünüdür. Dilin yapı taşları da sözcüklerdir ve haliyle düşünce ile sözcük arasında dinamik bir ilişki söz konusudur. Sözcüklerin ifade ettiği her kavram bir düşünce ürünüdür. Öğrenci ve öğretmenlerin sıkça eleştirdiği bu metinlerde geçen bilinmeyen kelimeler, bu edebiyatın bir parçasıdır. Öğrenci bilmediği kelimeyi İngilizce, Fransızca kelime gibi yabancı kelime statüsüne sokmamalıdır. Edebî eserde Türkçenin malı olmuş bir kelimeyi öğrenmek "ezberlemek" değildir. Eski metinlerde geçen bir kelimenin anlamını öğrenmek, onu mutlaka günlük hayatta kullanacağı anlamına gelmez. Tabii diğer taraftan kelimenin sadece yalın anlamını vermek bu metinleri çözmeye işe yaramayacaktır. Arkasındaki medeniyetin kültürünün de bilinmesi gerekmektedir.

ÖNERİLER

1- Şu anda liselerde bakanlıkça uygun görülen tam 12 ayrı Türk Dili ve Edebiyatı ders kitabı mevcuttur.¹⁴ Kitap seçimindeki serbestlikle¹⁵ de konu iyice içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Bu kargaşa bir an önce son bulmalıdır. Bakanlık görevlileri, üniversite hocaları, pe-

14 MEB, Tebliğler Dergisi, S. 2476, 1 Mayıs 1997, s. 338 (Türk Dili ve Edebiyatı dersinin kredili sistemden önce okutulan kitapları için bkz.: Ramazan Çiftlikçi, "TDE Lise Ders Kitaplarının Dil ve Edebiyat Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi", Bilge, S. 5, s. 91-96.

15 MEB, Tebliğler Dergisi, S. 2454, 3 Haziran 1996, s. 169.

dagoglar ve psikologlar bir araya gelerek lise çağındaki öğrencinin psiko-sosyal durumuna uygun bir Türk Dili ve Edebiyatı kitabı hazırlanmalı ve tek tip kitap okutulmalıdır.¹⁶ Bilimler arası disiplin sağlanamadığı için Cumhuriyetin ilk yıllarından beri Türk Dili ve Edebiyatı Programının 13 kez değişmesine rağmen eğitim sistemimiz bir türlü rayına oturtulamamıştır ve bunun faturasını, maalesef hem eğitim olarak hem de yanlış sistem kurbanı olarak geleceğimizi emanet edeceğimiz gençlerimiz ödemektedir. Kitaplardaki metinlerin seçimi TT Kurulu'nca belirlenen müfredata uymasına rağmen ne yazık ki birbirini tutmamaktadır. Bu da gayet doğaldır. Çünkü her kitap yazarı, metinleri kendi düşüncesine ve zevkine göre seçmekte ve bundan dolayı, sınıfta ders işlenirken kitaplardaki parçalar arasında birlik sağlanamamaktadır. Kitapların böylesine serbest bırakılması ticarî amaçlı yeni bir sektörü de ortaya çıkarmıştır. İşte bu noktada, Talim Terbiye Kurulu'nun tavsiye kararları tartışmaya açık bir hale gelmiştir. Bu kurulun, Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarını tavsiye ederken hangi kıstaslara göre hareket ettiğini bir kez daha uzun uzun düşünmek gerekir.

İncelediğimiz kitaplar arasında bulunan Bayrak Yayınları'na ait Türk Dili ve Edebiyatı kitabındaki bir uygulama gerçekten ilgi çekici. Her parçanın muhtevasına uygun resim, portre, tablo, minyatür ve karakalem çalışması seçilmiş; bu durum öğrencinin konuyu kavramasında görsel açıdan olumlu bir katkı sağlamıştır. Böylece öğrencinin, resimle eser arasında bağlantı kurması ve hayal dünyasını geliştirmesi amaçlanmıştır. Özellikle Klasik metinlere eklenen minyatürler ve tablolar öğrencinin eski medeniyetle karşı karşıya gelmesine aracılık etmiştir.

2- Tanpınar, "Çocuklarımıza 1000-2000 kelime öğretememek yüzünden muazzam bir hazinenin kapısına kocaman, paslı bir kilit vurduk."¹⁷ derken klasik metinlerin öğretilmesinde her zaman karşımıza çıkan yabancı (!) kelime sorununa parmak basmaktadır. Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde çocuğa bilmediği kelimeyi öğretmek "ezbercilik" değildir. Metinlerde geçen kelimelerin yabancı kelimeler olmadığı, onların bir zamanlar çok güzel eserlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunan yapı taşları olduğunu öğrenciye kavratmak. Bu eserlerde kullanılan sözcüklerin yaşanılan medeniyetin görgü şahitleri olduklarını ve onları görmezlikten gelsek bile yok saymanın akıl kârı olmadığını anlatmak. Divan şiirinde oldukça çok yer tutan Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmak ne Arap ne de Fars hayranlığı olarak düşünülmemelidir. Bu ortak bir kültürün bilim ve sanat dilidir.

Yüzyılın başında 100.000 kelime olan Türkçenin kelime hazinesi, bilinmeyen kelimelerin (!) sözlüklerden çıkarılması sonucu 50.000'e kadar düşmüştür. Kelime dağarcığının azlığı, öğrencinin fikir ve düşünce fakirliği anlamına gelmektedir. Bir düşüncenin, kavramın

16 Nitekim tek tip kitap uygulaması 1976 programında (Tebliğler Dergisi'nin S. 1901, 04 Ekim 1976 Türk Dili ve Edebiyatı Programı) uygulanmıştır. Mehmet Kaplan'ın "Edebiyat I-II-III" ders kitabı, iki yıl süreyle okutulmuş TT Kurulu'nun 15.05.1978 tarih ve 180 sayılı kararıyla yürürlükten kaldırılmıştır. Yalnız bizim bahsettiğimiz konu tek kişinin hazırlayacağı bir kitap değil, yukarıda bahsi geçen kurum ve kişilerin oluşturacağı bir komisyon tarafından yapılacak bir iştir.

17 İnci Enginün, "Turan Oflazoğlu ve Divan Şiiri", Mehmet Kaplan İçin, Ank. 1988, s. 57.

ürünü olan kelime bilinmezse, öğrenci ne ile düşünecek, nasıl üretecektir. Bunun için öğrenciye bilmediği kelimeyi öğretmekten kaçınmamalıyız. Yapılan bir araştırma¹⁸ göstermiştir ki dünya ölçülerinde, lise mezunu bir öğrencinin duygu, düşünce ve tasarımlarını anlatırken kullandığı sözcük sayısı, 5.000'e kadar çıkmaktadır. Ülkemizde ise bu sayının ancak yarısına ulaşabilmektedir. Yine yapılan bir araştırma sonucuna göre lise mezunu bir öğrencinin 15.000 kelimeyi aktif olarak kullanma ve 19.000 kelimeyi de dinlediği ve okuduğu zaman kavrayabilme yeteneğine sahip olması gerekmektedir.¹⁹

3- Lise II edebiyat programının neredeyse tamamı, Klasik edebiyatla ilgili şair ve metinlere ayrılmış olmasına rağmen "Programın Amaçları" bölümünde bu metinlerin öğretim ve amacına dair ve öğrencide geliştireceği davranışlara yönelik bir açıklama söz konusu değildir. Klasik metinlerin hangi amaçlara yönelik verilmesi gerektiği iyice saptanmalıdır. Amaç; bir dönem üzerine bilgi vermek, dönemin düşünce dünyasını tanıtmak, yeni edebiyatın bir yazarı üzerinde eski dönemin ya da klasik şairlerin izlerini görmek, Türkçenin tarihî seyrini ortaya koymak vb. olmalıdır. Yani program, amaç-davranış esasına göre tekrar gözden geçirilmelidir.

4- I. Millî Kültür Şûrası'nda²⁰ alınan kararlar çerçevesinde Divan şiirinin ayrı bir sözlüğü hazırlanmalı ve tarihimiz boyunca meydana getirdiğimiz edebî eser ve şahsiyetlerin tam bir dökümü yapılarak öğrencinin hizmetine sunulmalı ki öğrenci kültürünün farkına varabilsin.

5- Klasik edebiyatımıza karşı bilinçsiz ve belli amaçlara yönelik kısır çekişmelerden kendilerini soyutlayarak köklü Divan şiiri geleneğini eserlerinde hem fon hem de kültür olarak kullanan Cumhuriyet sonrası şair ve yazarların eserlerine müfredatta Divan edebiyatının hemen arkasından yer verilirse öğrencinin ilgisini çekecek hale gelebilir, bu yüzden de öğrenci geçmiş kültürdeki tema ile günümüzdeki konular arasında bir bağlantı kurabilir ve böylece bu metinlerin dünyasını anlayabilme yeteneğini kazanabilir.

TT Kurulu'nun 30.03.1992 tarih ve 84 sayılı kararı ile yürürlükten kaldırdığı 1957 programının yerine kabul ettiği Türk Dili ve Edebiyatı Yeni Programı'nda ve yine aynı tarih 85 sayılı kararla kabul edilen ders geçme ve kredi sisteminde seçmeli dersler arasında okutulacak Edebiyat dersinin müfredat programında²¹ yer alan Divan edebiyatının öğretilmesinde öğrenci üzerinde olumlu etkiler yaratabilecek aşağıdaki bölümler maalesef şu anki mevcut kitapların içeriğinin temel alındığı Yeni Programdan²² her ne sebepten bilinmez çıkarılmış ve maalesef hiçbir açıklama yapılmamıştır. Çıkarılan bölümler şunlardır:²³

18 Dr. Sedat Sever, *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*, Ank. 1997, s. 26.

19 Dr. İdris Karakuş, "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi", *Türk Dili*, S. 539, Kasım 1996, s. 542.

20 I. Millî Kültür Şûrası (23-27 Ekim 1982) Komisyon Raporları, KTB Yay., Ank. 1983, s. 87.

21 MEB, *Tebliğler Dergisi*, S. 2362, 20 Temmuz 1992, s. 413; S. 2363, 03 Ağustos 1992, s. 445.

22 MEB, *Tebliğler Dergisi*, S. 2370, 09 Kasım 1992, s. 813; S. 2381, 26 Nisan 1993, s. 279.

23 MEB, *Tebliğler Dergisi*, S. 2362, 20 Temmuz 1992, s. 419; S. 2363, 03 Ağustos 1992, s. 447.

— “Günümüz Şiirinde Gelenekten Yararlanma:

1) Günümüz Şiirinde Türk Şiir Geleneğinin Etkileri: (a- Konular; b- Ölçü ve nazım Şekilleri; c- Muhteva; ç- Dil ve Üslûp)

2) Klasik Şiir ve Halk Şiirine Dönmenin Yeni Sebepleri: (Eserlerinden Faydalanılacak Şahsiyetler: Bekir Sıtkı Erdoğan, Mustafa Necati Karaer, Nüzhet Erman, Sezai Karakoç)”

İyi niyetli ve mantıklı bir kararla alınan bu maddelerin genişletilerek tekrar programa alınmasının çok isabetli ve hayırlı bir işlem olacağı su götürmez bir gerçektir.²⁴

6- Dilin türlü inceliklerini, kıvraklıklarını ve zenginliğini ortaya koyarak, öğrencinin düşünmesini sağlayan ve soyut zekânın gelişmesine²⁵ katkıda bulunan karmaşık olmayan edebî sanatların öğretilmesi sağlanmalıdır.

7- Öğrencilere sunulacak Divan edebiyatı metinlerinin sosyal hayatla ilgili olanlarının göz önüne alarak işlemek; eski Türk toplumunun yaşantısını içeren parçalara da yer vererek şairlerin yaşadıkları dönemin izlerini²⁶ eserlerine aldıklarını anlatmak; basmakalıp eleştirileri bir yana bırakarak yapılan son ilmî araştırmalar ışığında ortaya çıkan gerçekleri ve o yöndeki metinleri müfredat programına konu olarak almak; edebiyat tarihi ve şair-yazar listesi halinde bulunan Yeni Programa Divan edebiyatı sahasında yetkin bilim adamlarımızın yazdığı makalelere de yer vererek, öğrenciye bilimsel gerçekleri göstermek gerekmektedir.

8- Türk edebiyatına ait eserler lise kitaplarında verilen metinlerden elbette ki çok daha fazladır. Edebiyat öğretiminde ideal olan, her Türk’ün bu metinlere kendi kendine gidebilmesi, seçim ve yorum yaparak bir şeyler kazanabilmesidir. Liselerdeki metinler ancak yön ve yol gösterebilir. Bundan dolayı müfredatı bu yoğunluktan kurtarmak²⁷ daha anlaşılır, daha sade metinler seçerek²⁸ bugünkü nesle dilini sevdirmek, eskiyi yadırgatmayacak ve onu başka bir dilmiş gibi algılatmayacak metinler üzerinde durmak suretiyle, parçanın anlaşılmasına önem vermek gerekmektedir.

9- Edebiyatın güzel sanatların bir kolu olduğu gerçeği üzerinde durarak öğrencinin yaratıcılığının gelişmesine imkân sağlamak. Çünkü sanat, kişinin yaratıcı gücünü ortaya koyduğu gibi insanî güzellikleri yüceltir ve kalbe hitap eder.

24 Klasik şiir geleneğinden bahseden eserler için bkz.: Muhsin Macit, *Gelenekten Geleceğe*, Akçağ 1996; İnci Enginün, “Turan Ofıazoğlu ve Divan Şiiri”, Mehmet Kaplan İçin, Ank. 1988, s. 73; Orhan Okay, *Edebiyat ve Sanat Yazıları*, İst. 1990; Necmettin Turinay, *Geleneğin Dünyası ve Geleneğin Ufukları*, İst. 1983. (Yapı Kredi Yayınları’nın çıkardığı KİTAP-LİK dergisinin Bahar 98 sayı 32’ler Esrar Dede’nin 7 gazelini yayınlaması, günümüzde bu edebiyatın değerinin “post-modern” bir anlayışla yeniden gün ışığına çıktığının bir işareti olsa gerek.)

25 Ali Nihat Tarlan, “Divan Edebiyatında Sanat Telakkisi”, Ali Nihat Tarlan’ın Makalelerinden Seçmeler, Ank. 1990, s. 71.

26 Doç. Dr. Ahmet Atilla Şentürk, “Klasik Osmanlı Edebiyatı Işığında Eski Adetler ve Günlük Hayattan Sahneler”, *Türk Dili*, S. 500, Ağustos 1993, s. 211.

27 Enise Kandemir, “Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi”, *Türk Dili Öğretimi Toplantısı 01-03 Ekim 1986*, Ank. 1988, s. 74.

28 Ahmet Hamdi Tanpınar, “Eski Şairleri Okurken”, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İst. 1977, s. 179.

10- Türk Dili ve Edebiyatı programının amaçları bölümünde yer alan ana dili duygusunun ve bilincinin yeterince işlenebilmesi için Türkçenin tarihî gelişimi içinde önemli ve etkili bir konumda bulunan klasik metinlerdeki dilin zenginliğinin öğrenciye anlatılması gerekmektedir.

11- Müfredat programı ile Üniversite Giriş Sınavı arasındaki ikiliğin bir an önce mantıklı bir çözümlle kaldırılması gerekmektedir. Öğrencinin, diğer derslerde olduğu gibi edebiyatta da kendine puan getirecek konulara yönelmesi sonucu dersin amacı yeterince gerçekleşmemektedir. Öğrencinin derse şartlanması, ÖYS'de çıkan soruya göre değişmektedir.

12- Bir dilin şaheserlerinin ezberlenmesi, daha sonra edinilecek bilginin üzerine yığılacağı bir temel teşkil eder.²⁹ Şiir ezberletmek, sayısal derslerdeki formül ezberletmekle eş tutulmamalıdır. Güzel bulunan beyit ve şiirlerin ezberlenmesi, çocuğun hayal dünyasının gelişmesine ve şiir adına bir şeyler söyleme yeteneğinin ortaya çıkmasına bağlı olan bir zihin jimnastiği davranışıdır. Tabii ki bu hareket zorlamayla elde ettirilecek bir davranış değildir. Öğretmenin yapması gereken, güzel bulduğu şiirleri sık sık tekrar ederek öğrencinin ufkunun açılmasında ona yol göstermektir.

BİBLİYOGRAFYA

a. Kitaplar

- 1- Asım Bezirci-N. Göker, Edebiyat II, Gendaş Yayınları
- 2- Mehmet Çavuşoğlu, Divanlar Arasında, Ank. 1981
- 3- Komisyon, Edebiyat II, MEB Yayınevi
- 4- Melahat Koyuncu-Mustafa Koyuncu-Sabiha Sönmez, Edebiyat II, Pasifik Yayınları
- 5- Muhsin Macit, Gelenekten Geleceğe, Akçağ 1996
- 6- Prof.Dr.Orhan Okay-Doç.Dr.C. Kurnaz-A. Karaca- N. Albayrak , Edebiyat II, Ülke Yayınları
- 7- Orhan Okay, Edebiyat ve Sanat Yazıları, İst. 1990
- 8- Dr. Sedat Sever, Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme, Ank. 1997
- 9- Y. Sönmezoglu-B. Yavuz, Edebiyat II, Serhat Yayınları
- 10-A. Hamdi Tanpınar, XIX. Asır Türk Edebiyatı , Çağlayan Yay., İst. 1988
- 11-Necmettin Turinay, Geleneğin Dünyası ve Geleneğin Ufukları, İst. 1983
- 12-Prof.Dr. Kemâl Yavuz-Doç.Dr. K. Yetiş-Doç.Dr. N. Birinci, Edebiyat II, Bayrak Yayınları
- 13-I. Millî Kültür Şûrası (23-27 Ekim 1982) Komisyon Raporları, KTB Yay., Ank. 1983, s. 87

b. Makaleler

- 1- Ali Canip, "Orta Tedrisatta Asrî Tetkikler", Hayat, S. 33, s. 124
- 2- Ali Canip, "Orta Tedrisatımız İçin Hangi Eserleri Sececeğiz?", Hayat, S. 34, s.144-145;
- 3- Ali Canip, "Orta Tedrisatta Edebiyat Programına Dair", Hayat , S. 36, s. 184
- 4- Ali Canip, "Bugünkü Programın Akameti ve Sakameti", Hayat , S. 38, s. 224-225
- 5- Ali Canip, "Muaddel Program Karşısında Tedrisatımız ve Muallimlerimiz", Hayat, S.40, s. 264-266
- 6- Ali Canip, "Muaddel Edebiyat Programındaki Bir Fıkraya Dair", Hayat, S. 51, s. 483
- 7- Ali Canip, "Edebiyat Tedrisatının Yeni Cephesi Çocukları Kozmopolit Yapar mı?", Hayat, S.53, s. 4
- 8- Beşir Gögüş, "Anadili Eğitim Programlarının Niteliği", Türk Dili, Temmuz-Ağustos 1983, s. 45
- 9- Cemal Süreya, "Orta Öğretimde Edebiyat Eğitimi", Milliyet Sanat, S. 158, 14 Kasım 1975, s. 13
- 10-Ramazan Çiftlikçi, "TDE Lise Ders Kitaplarının Dil ve Edebiyat Öğretimi Açısından Değerlendirilmesi", Bilge, S. 5, 1995, s. 91-96
- 11-Hasan Âli, "Orta Tedrisatta Edebiyat", Hayat Mec., S. 138, s. 2
- 12-İnci Enginür, "Türk Dili ve Edebiyatı Ders Programının Uygulanmasında Görülen Aksaklıklar", Türk Dili Öğretimi Toplantısı 01-03 Ekim 1986, Ank. 1988, s. 141
- 13-İnci Enginün, "Turan Oflazoğlu ve Divan Şiiri", Mehmet Kaplan İçin, Ank. 1988, s. 73
- 14-Dr. Nilay Işıksalan, "Cumhuriyet Dönemi Lise Müfredat Programlarında TDE Dersinin Anaçları", Millî Eğitim Dergisi, 1996, S. 131, s. 55-59
- 15-Enise Kandemir, "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi", Türk Dili Öğretimi Toplantısı 01-03 Ekim 1986, Ank. 1988, s. 74
- 16-Dr. İdris Karakuş, "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi", Türk Dili, S. 539, Kasım 1996
- 17-Köprülüzâde Mehmet Fuat, "Orta Tedrisatta Edebiyat Programı Meselesi", Hayat , S. 37, s. 203
- 18-Cemâl Kurnaz, "Divan Şiiri ve Halk Şiirine Bakışlar", Millî Eğitim Dergisi, Mart 1990, s. 43
- 19-Mehmet Emin, "Edebiyat Tedrisatında Halli Güç Mesele", Hayat Mec., S. 137, s. 2
- 20-Mehmet Saffet, "Mekteplerimizde Edebiyat Tedrisatı", Hayat Mec., S. 143, s. 3
- 21-Refik Ahmet, "Edebiyat Dersinde Ne Okutmalı?", Hayat Mec., S. 139, s. 7-8

- 22-Doç.Dr. Ahmet Atilla Şentürk, "Klasik Osmanlı Edebiyatı Işığında Eski Adetler ve Günlük Hayattan Sahneler", Türk Dili, S. 500, Ağustos1993, s. 211
- 23-Ahmet Hamdi Tanpınar, "Eski Şairleri Okurken", Edebiyat Üzerine Makaleler, İst. 1977, s. 179
- 24-Ali Nihat Tarlan, "Divan Edebiyatında Sanat Telakkisi", Ali Nihat Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler, Ank. 1990, s. 71
- 25-Prof.Dr. İsmail Ünver, "Eski Türk Edebiyatıyla İlgili Sorunlarımız", Türk Dili, S. 500, Ağustos 1993
- 26-Suut Kemâl Yetkin, "Orta Öğretimde Edebiyat Eğitimi", Milliyet Sanat, C. VI, S. 157, s. 3
- 27-Prof.Dr. Hamza Zülfikar, "Türkçenin Öğretilmesinde Uzmanlık Sorunu", Türk Dili, S. 548, Ağustos 1997

c. Tebliğler Dergileri

- 1- MEB, Tebliğler Dergisi, S. 2454, 3 Haziran 1996; S. 2362, 20 Temmuz 1992; S. 2363, 03 Ağustos 1992; S. 2370, 09 Kasım 1992; S. 2476, 1 Mayıs 1997; S. 2381, 26 Nisan 1993.